

Fag, faglighed og køn

Kønsblik-undersøgelsen på Nordisk og på Kemi viser overraskende ligheder og forskelle mellem de studerendes opfattelse af køn på de to institutter

Kirsten Reisby (red.): Kønsblik på bacheloruddannelserne.

2. rapport fra projekt: "Kønnets betydning - barrierer og karrierer i de højere uddannelser og forskning."

Danmarks Pædagogiske Universitet 2001. 251 s. 100 kr.

Af Ebba Strange

Dette er den anden af tre rapporter med ovennævnte fællestitel. Den første, *Kønsblik på forskningsmiljøer*, blev anmeldt i *Kontur* nr.1 2000. Den tredje, der er en undersøgelse af ph.d.-uddannelsen, er allerede udgivet.

Her i 2. del, *Kønsblik på bacheloruddannelserne*, befinder vi os stadig dels på Institut for Nordisk Sprog og Litteratur, dels på Kemisk Institut på Aarhus Universitet. Det righoldige datamateriale, der bliver bearbejdet, er indsamlet af: Susanne V. Knudsen, Anne-Mette Kruse og Helene Sørensen. Det består af undervisningsobservationer, spørgeskemaer, interview med kvindelige og mandlige studerende samt samtaler med undervisere. Kirsten Reisby og Anne-Mette Kruse er lektorer i pædagogik, Helene Sørensen er lektor i kemi og Susanne V. Knudsen i dansk litteratur, alle fra Danmarks Pædagogiske Universitet. De to sidstnævnte repræsenterer således den fagdidaktiske dimension, mens Kirsten Reisby har skrevet om det mere almene og kønsrelaterede.

Der er udsendt spørgeskemaer til alle studerende på 3. semester på de to studier. På Nordisk er der 72 procent kvinder og 28 procent mænd. På Kemi er der en nogenlunde ligelig fordeling af kønnene. Besvarelsesprocenten på Nordisk er næsten dobbelt så stor for kvinder som for

mænd, mens den på Kemi er en anelse højere for mænd end for kvinder. Med hensyn til de studerendes baggrund for studievalg ligner resultaterne andre undersøgelser, og der er ikke stor forskel på kvinders og mænds.

Den markante kønsforskel kommer først ind, da de studerende spørger om, hvorvidt de forestiller sig at fortsætte studierne til en forskeruddannelse. Da er der en klar overvægt af mænd på Kemi, der svarer ja, mens det er mere lige på Nordisk. Men som undersøgelsen påpeger, er andelen af kvinder i forskerstillinger endnu forholdsmæssigt meget mindre end den andel, der her i 3. semester kunne tænke sig en sådan stilling, så der skulle være et potentiale af velkvalificerede kvinder at tage af.

Skoleagtigt på Kemi

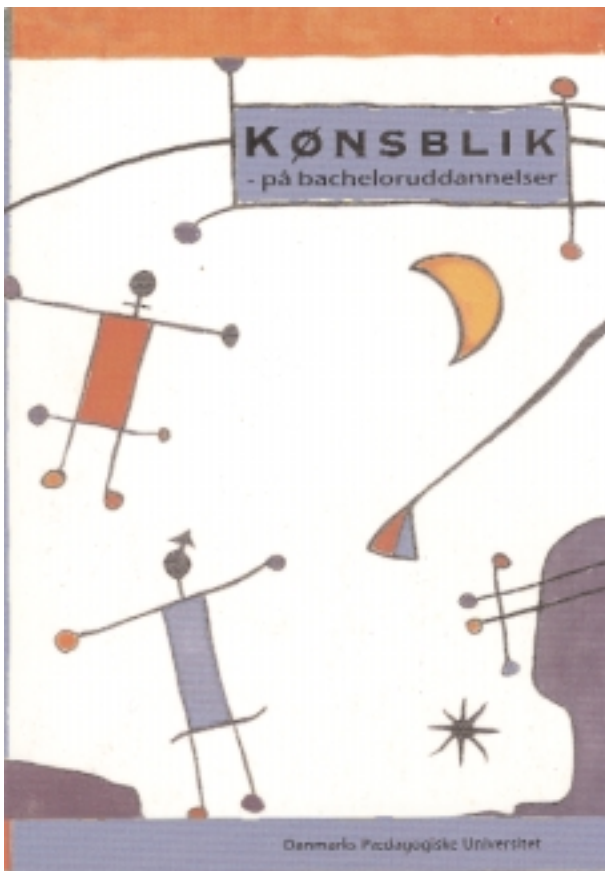
Beskrivelsen og vurderingen af undervisningen på Kemi bygger dels på observationer, dels på interview. Det er meget trænede og kompetente observatører og udspørgere, der har udført opgaverne. På Kemi er undervisningen i de første år meget fast og skemalagt med omkring 20 undervisningstimer om ugen, vekslede mellem forelæsninger, teoretiske øvelser og laboratorieøvelser. Det opleves meget skoleagtigt, selv laboratorieøvelserne giver meget lidt plads til fantasi og selvstændighed. Det er svært at springe noget over så tidligt i studiet, især for de pligtfyldende piger, selvom de synes, at nogen af forelæsningerne nok kunne undværes. Meget forekommer kedeligt og meget teoretisk, men der er lyspunkter. En kvinde siger om en forelæser i fysik:

Han gjorde meget ud af, at han var far for sine to små døtre og havde legetøj med, hvor han viste alle mulige fysiske ting -. Der var ikke en eneste forelæsning, jeg missede, selvom altså, hvis det var en kedelig lærer, var jeg aldrig kommet til dem -

Det er de kvindelige elever, der er mest tilbageholdende med at stille spørgsmål til underviserne under forelæsningerne eller opsøge dem efter lektionerne, men ikke med at gå til tavlen i de teoretiske øvelser. Ingen af de studerende finder, at der bliver diskrimineret i forhold til køn. Det er først, da nogle af de studerende bliver valgt ud til interview, bl.a. fordi de har gjort sig bemærkede under observationerne, at "kønet kommer i spil på Kemi".

Den kvindelige hovedaktør fortæller frimodigt ikke bare om sig selv, men også om især sine kvindelige medstuderende. Hun fremhæver et modsætningsforhold mellem kvindelig kropslighed og faglig autoritet. Hun beskriver sig selv som hørende til i den sidste kategori, og en "pige-gruppe" som hørende til i den første, men finder så alligevel eksempler på, at tingene kan forenes. De studerende er dog tilsyneladende enige om, både kvinder og mænd, at den egentlige kvindelighed finder man ikke på naturvidenskab, da skal man over på humaniora.

På Kemi går man praktisk klædt og gemmer sin kvindelighed for at fremme sin faglighed. Normen er mandlig, men alle er enige om, at det er godt, der er kvinder, ellers ville der blive "mandehørm" eller "kaser-nestemning". Der må godt være mange kvinder, men de må helst ikke være i overtal. Når de bliver

interviewede om deres fremtidsvisioner, er der en klar forskel. Kvinderne indtænker børn og familie i deres fremtidsforventninger, mens mændene først og fremmest er optaget af, at de skal gøre karriere. Så må de se, hvordan det med familie kan passes ind.

Jeg er ærlig talt lidt forskrækket over, hvor utrolig konventionelt de unge mennesker udtaler sig om deres fremtidsvisioner. Kvinderne er helt parate til at sætte eventuelle ønsker om akademisk karriere til side for at få opfyldt deres ønsker om og behov for samvær med børn og familie, mens kun en enkelt af de unge mænd kunne tænke sig at sætte sine karrieredrømme til side til fordel for at tage sig af eventuelle børn. (Det skal bemærkes, at han oplyser, at han er forlovet med en kvinde, der er endnu mere ambitiøs end han, og som ikke vil drømme om at sætte børn over karrieren).

Måske er denne konventionelle holdning til køn en tendens i tiden, men jeg får lyst til at sige til de unge kvinder på Kemi:

Det er flot, at I viser, at I behersker de naturvidenskabelige discipliner lige så godt som mændene. Prøv nu også, om I kan skubbe lidt til den herskende mandekultur. Måske kan man blive en god forsker, selvom man ikke er parat til at arbejde 70 timer om ugen resten af livet. Måske ville den naturvidenskabelige verden vinde ved også at blive inspireret af andre af livets værdier. Og fik vi uddannet lidt flere

kvindelige forskere, ville det måske smitte af på den forskningsbaserede undervisning på studiet.

Afsnittet er så fyldt med interessante informationer, at det er umuligt at yde det retfærdighed i en anmeldelse. Helene Sørensen skriver til afslutning, at hvis undervisningen skal tilgodese de studerendes fremtidige arbejde (mange ønsker at arbejde i de private erhverv), er det nødvendigt: “- at de i uddannelsen lærer at reflektere over etiske problemstillinger vedrørende kemisk forskning og dens anvendelse i samfundet.” (s.126), noget, der nok også ville ændre lidt på kulturen.

Anderledes på Nordisk

Susanne V. Knudsen har i sine observationer og sin analyse af undervisningen på Nordisk taget udgangspunkt i en metode, hun omhyggeligt beskriver kilderne til,

og som tegner undervisningen som dramatiske eller udramatiske konstruktioner: “- der udfolder sig i situationen og i en kontekst” (s.78). Hendes fortolkning kombineres så med interview med studerende og samtaler med undervisere. Vi er tydeligvis i en helt anden kultur, end vi var på Kemi. Er det overvægten af kvinder eller er det fagene?

Den mest anvendte undervisningsform er forelæsningsform, men i observationsperioden anvendes den traditionelle forelæsningsform kun af mænd, mens alle kvinder og nogle mænd bryder den ned og underviser i hold med studenteroplæg. Det giver et meget varieret “spil på scenen”. Men også den traditionelle forelæsning afbrydes hyppigt på Nordisk, hvilket giver anledning ikke bare til spørgsmål og svar, men også til sidespring og diskussioner.

En enkelt kvindelig underviser har indført responsgrupper, hvor de studerende giver respons på hinandens arbejder. Mit spørgsmål er nu, hvad disse undervisningsformer betyder for kønnene og for kvinders lyst og mulighed for at fortsætte en akademisk løbebane. Susanne V. Knudsen konkluderer, at når det drejer sig om uddybende spørgsmål til en forelæsning, benytter kvinder sig typisk af en associativ form, mens mændene benytter sig af en afbrydende, uden at hun dog vil gøre dette til noget naturligt. Hun mener snarere, at det er konstruktioner, der er blevet normen på Nordisk?

Hun mener, at responsgrupperne kan være med til at bryde normen og veksle mellem koderne. Med hensyn til fremtidsplaner og -ønsker er der ikke store kønsforskelle på Nordisk. De har stort set alle ønsker om at komme til at undervise - de fleste på voksen- og ungdomsuddannelser. Derfor spiller undervisere og undervisningsformer en stor rolle som modeller for fremtidig virksomhed. Forskningsbaseret undervis-

ning har de tilsynsladende ikke tænkt meget over, før denne forskergruppe fortalte dem om det aktuelle forskningsprojekt. Men godt en tredjedel af både mænd og kvinder svarer, at de ønsker at komme til at beskæftige sig med forskning.

I gruppeinterviewene er flere kvindelige studerende inde på, at de godt kunne tænke sig flere kvindelige undervisere og flere kvindelige forfattere i litteraturhistorie. Når jeg ser kanonen, er jeg også forbløffet over, så fraværende kvindelige forfattere er. En af de kvindelige studerende fortæller, hvorledes inddragelse af nyere kvindelige forfattere i en forelæsning af en kvindelig underviser delte de studerende i mænd og kvinder. Kvinderne følte sig "ramt", mens mændene efter denne kvindes udsagn foretrækker det tørre og stofnære.

Generelt virker det, som om disse unge studerende er meget søgende og afprøvende med hensyn til deres

fremtid, både den nærmere og den fjernere, men for de fleste er det ikke kønsforskellene, der er afgørende. Interviewene er fortrinsvis par-interview, nogle med enskønnede par, andre med en af hvert køn. Når køn bliver introduceret i disse samtaler, er de, som om de bliver opmærksomme på, at køn måske alligevel nogle gange kan være med til at gøre en forskel, både når det drejer sig om fagenes indhold, deres metode og formidling. Og så vil de gerne tale om det.

Perspektiver

Rapportens næstsidste kapitel indeholder nogle grundige metodiske overvejelser i forbindelse med forskning med/i kvalitative data og køn. Kapitlet munder ud i en begrundelse for, at etnografisk/feministisk forskning og poststrukturalistiske teorier er så brugbare i forskning med og i kvalitative data. Sidste kapitel er en sammenfatning af rapportens ind-

hold og beskrivelse af ændringsmuligheder, foretaget af Kirsten Reisby.

Hun foreslår bl.a., at man på Nordisk forsøger at blødgøre den modsætning, der tegner sig mellem det anvendelsesorienterede perspektiv og ønsket om fordybelse i lyset af, at flertallet af de studerende ønsker at blive undervisere. Endvidere kunne man tilbyde undervisning, der tager udgangspunkt i undervisernes forskning og udfordrer til fordybelse og tilbyde de studerende deltagelse i seminarer og studiegrupper. På Kemi forslår hun mere praktisk og selvstændigt arbejde for at opløse skolegørelsen.

Når nu hele projektet er afsluttet, vil jeg ønske, at det finder anvendelse, der hvor det er tænkt, så det kan medvirke til at give kvindekultur og kvindeverdier lidt mere plads i den akademiske verden.

Ebba Strange er tidl. pædagog og politiker.